

Kloosterkerk – 25 oktober 2020 – 21^e zondag na Pinksteren

Matteüs 22:1-14, Hooglied 4:12-5:1

en cantate 'Ich geh und suche mit Verlangen' (BWV 49)

ds. Marja Flipse

Gebed om ontferming

Wat verlangen we naar elkaar,
naar nabijheid,
elkaars stem horen,
elkaar onverwacht tegen het lijf lopen,
spontane acties,
gedeelde ervaringen,
er voor elkaar kunnen zijn.
We zullen elkaar toch niet helemaal verliezen?
Er komt toch wel weer een dag
van echt samen zijn?
Dat we elkaar mogen blijven vasthouden
en dat we ons gedragen mogen weten,
zo bidden wij U:
Heer ontferm U...

Wat verlangen we ernaar
bemind te worden,
gezocht en gevonden
gewoon zoals we zijn,
geaccepteerd te worden
zonder ons te hoeven bewijzen,
te horen dat ons bestaan gewild
en zo bedoeld is.
Durven we U te geloven, God,
als U ons dat belooft?
En durven we het de ander ook te gunnen?
Dat ons hart ruimte mag maken
voor altijd nog meer liefde,
zo bidden wij U:
Heer ontferm U...

Wat verlangen we naar een feest
waar iedereen aan mag schuiven;
overvloed zonder verspilling,
gulheid zonder wrevel,

gastvrijheid zonder uitzonderingen.
 Het feest van een samenleving
 zoals die ooit bedoeld was,
 van een wereld die mag opbloeien.
 Moet dat voor altijd een droom blijven,
 of kan dat, hier op aarde?
 Dat we mogen blijven verlangen,
 dromen èn doen,
 zo bidden wij U:
Heer ontferm U...

Preek

Er was eens een tijd
 dat we zomaar konden reizen naar het buitenland,
 en dat de bisschop van een bisdom in Wales
 al haar clerici kon verplichten mee te gaan
 op studiereis naar Spanje.

En zo geschiedde het vorig jaar
 dat zo'n 120 collega's en ik het vliegtuig namen
 naar het Noord-Westen van Spanje
 om daar een week lang
 delen van de Camino di Santiago te lopen.
 Verplicht. Als zijnde werk.

's Ochtends hadden we lezingen en diensten,
 om daarna op het heetst van de dag
 over de pelgrimspaden te ploeteren –
 bij nader inzien niet zo'n goede planning.
 's Avonds aten we pasteitjes met ondefinieerbare inhoud
 en zegen we uitgeput op onze smalle pelgrimsbedjes neer.

Behalve op de laatste avond;
 toen trokken we de enige nette kleren aan
 die ergens onderin onze koffers lagen
 en was er een receptie gevolgd door een diner.

Toen we allemaal onder het genot van een glaasje champagne
 herinneringen ophaalden aan onze mooie wandelingen

en onze ogen uitkeken
in de prachtige middeleeuwse feestzaal,
liep er ineens een vrouw heen en weer
tussen de drank en de nootjes
die nogal uit de toon viel.

Ze had een oude regenjas aan.
Mijn collega's starden naar haar,
maar niemand zei iets.

Toen ze zo ongeveer aan haar derde glas bezig was,
dacht ik,
'Arm mens, ik ga erop af.'

Ik zei, "Mooi hier hè?"

"Prachtig."

Ik vroeg waar ze vandaan kwam,
en of ze de Camino had gelopen.

En ik legde uit dat wij een grote groep priesters uit Wales waren –
dat kon je namelijk aan de buitenkant niet zien,
want we hadden feestkieren aan en geen boordjes.

"O, het maakt me niet uit wie jullie zijn hoor,"
zei de toevallige voorbijgangster.

"Het gebouw is mooi, de deur stond open
en de champagne is gratis."

Het had zomaar een moderne gelijkenis kunnen zijn.

Helaas kwam er toch zo'n moment
net als in Matteüs 22,
van 'Vriend, hoe ben je hier binnengekomen in je regenjas?' –
want in de eetzaal waar we later naartoe werden gedirigeerd
stonden de tafels voor exact het juiste aantal gasten gedekt.

Het is een weerbarstig verhaal,
de gelijkenis van het bruiloftsfeest
dat de koning voor zijn zoon heeft georganiseerd.
De genodigden willen niet komen,
hebben het te druk,
willen zelfs helemaal van geen feest horen.

De inderhaast van de straat geplukte voorbijgangers

weten niet wat hen overkomt
als ze halsoverkop hun goede goed aan moeten trekken
om bij de koning te gaan dineren.

Het is een gemengd zootje –
goede mensen, slechte mensen
(wat dat ook moge betekenen)
en zelfs iemand die maar gewoon komt zoals hij is,
zonder feestelijke opsmuk.

Met hem loopt het slecht af.
En dat is jammer,
want anders zou het zo'n idyllisch verhaal zijn geweest.
Dan had je het vermoorden van de boodschappers
en van de oorspronkelijke gasten
nog wel bijna door de vingers kunnen zien;
eind goed, al goed.

Maar wat moet je met zo'n verhaal
waarvan de moraal is
'zo gaat het in het koninkrijk van de hemel:
in je oude regenjas mag je bij de koning niet aan tafel'?

Daar gaan we het beslist nog een keer over hebben,
maar niet vandaag.

En dat moet Bach ook gedacht hebben
toen hij de cantate van vandaag schreef
naast de evangelielezing van vandaag.

We gaan het niet hebben over al het gruwelijks in deze lezing,
moet hij gedacht hebben,
want het is tenslotte een bruiloft!
Laten we liever een feestje bouwen.

Zeker, het gaat in de cantate
over het aantrekken van de juiste kleren.
Maar dat zijn niet zomaar de feestoutfits van bruiloftsgasten –
nee, het gaat om de bruidsjurk van de bruid zelf.

Er wordt niemand buiten gezet,
laat staan veroordeeld tot jammeren en tandenknarsen;

iedereen mag zich identificeren met de bruid,
niemand is gast of toeschouwer,
iedereen is de bruid.

En die trouwjurk?

Dat is de beauty die in the eye of the beholder is.
Natuurlijk vindt de bruidegom zijn bruid prachtig –
hij heeft haar immers zelf uitgekozen
en zelf aangekleed:
met het overdrachtelijke kledingstuk
van zijn trouw en toewijding.

Daarmee zijn we meteen al van een problematische gelijkenis
in een netelige kwestie beland.

Want wie zijn de gelukkige echtelieden nu eigenlijk?

Matteüs heeft het daar helemaal niet over.

Hem gaat het over de relatie
tussen de koning die het feest organiseert –
voor zijn zoon, wordt er als terloops gemeld –
en de al dan niet gewillige genodigden.

In Bach's cantate staat de tafel gedekt
en staat alles klaar voor het feest,
maar het kan de bruidegom niets schelen of er gasten zijn.
Als zijn bruid er maar is!

In de eerste aria is ze nog zoek
en heeft de bruidegom helemaal buikpijn van verlangen –
hij gaat naarstig op zoek,
je hoort hem gewoon alle kronkelpaadjes afstruinen.

Maar we weten eigenlijk al dat het helemaal goed komt,
dat kan niet anders na de grootse spoiler
van zulke sprankelende openingsmuziek.

Vanaf het moment dat de bruid eenmaal uit de coulissen komt –
en ze heeft weinig aansporing nodig –
staat de schijnwerper helemaal op bruidegom en bruid gericht.
Er is zelfs verder niemand die een woord zegt of zingt.
Geen koor, geen commentaar; dat is overbodig.

De dialoog tussen de twee geliefden
leest en klinkt als een zang uit het Hooglied,
dat prachtige meeslepende liefdesgedicht uit de bijbel
waarin niet over God wordt gesproken
maar waarin elke metafoor druipt van de liefde.

De bruidegom spreekt zijn bruid aan
zoals de man in het Hooglied dat ook doet:
'mijn duifje'.

Maar zodra de vrouw ten tonele verschijnt,
verklapt ze al meteen om wie het hier draait:
'mijn Jezus'.

Dan zou je kunnen denken, 'Jammer. Afknapper.
Dan komt nu zeker eerst de moraal van het verhaal.'
Maar luister naar de muziek,
en je merkt: niets is minder waar.

Ja, er is een moraal,
geloof en trouw en heil en hemel en wat dies meer zij –
maar éérst komt de liefde.

Die ligt aan alles ten grondslag
en daar kom je niet onderuit;
in deze cantate niet,
en in het leven ook niet.

Het eerste recitatief ontspoord al gauw
als de bruid haar entrée maakt:
dan wordt het een dans.
Want nu is er iemand om mee te dansen,
en dat zullen we weten ook!

Hoe komt het nou
dat een cantate zoals deze
de relatie tussen Jezus en degene die op hem vertrouwt
op zo'n hartstochtelijke manier kan bezingen
dat je makkelijk zou kunnen denken
dat het hier om pure wereldlijke liefde gaat?

Gek genoeg hebben we dat mede te danken

aan het Hooglied,
dat bijbelboek dat een beetje een vreemde eend in de bijt is
juist omdat het helemaal over pure aardse liefde gaat.

Dat boek choqueeerde al zo vroeg zo veel lezers
met zijn weinig verhullende zinnebeelden
dat men wel met allegorische duidingen
op de proppen moest komen –

en voilà, naast de aloude lezing dat het boek draait
om de liefdesrelatie tussen de Eeuwige en zijn volk
vond ook de interpretatie van het Hooglied
als minnezang van Jezus en de gelovige ziel
een grote aanhang.

En zo komt het dat Bach
uiterst romantisch op muziek kan zetten
hoe Jezus zegt,
“Schiet op, trek je bruidsjurk aan!”
in de stijl die oorspronkelijk vandaan komt
uit een gedicht waar kleding juist eerder uitgetrokken wordt.

Is de belofte van hemelse liefde dan een placebo
voor hen die geen geluk hebben in de aardse liefde?
Of is de aardse liefde een slap aftreksel
van het ware genot dat ons te wachten staat?

Ik geloof dat Keith Jones, voormalig Dean van York,
het bij het rechte eind heeft als hij schrijft,

“Wanneer lezers de naamloze geliefde in het Hooglied
vereenzelvigden met Christus,
onderkenden zij dat er een treffende analogie bestaat
tussen wat wij in de liefde verlangen van de ander
en wat God ons wil geven.”¹

Wie kan het Bach kwalijk nemen
dat er dankzij alle bruiloftssymboliek
een bijna wereldlijke cantate uit zijn pen gevloeid is?
Liefde is wereldlijk!

¹ Keith Jones, *Adam's Dream; Human Longings and the Love of God*, London: Mowbray 2007

Het feit dat wij wel moeten liefhebben, en verlangen,
 en zoeken totdat we onze geliefde gevonden hebben,
 is geen ontwerpfout in ons wezen;
 het is een teken dat we voor liefde geschapen zijn.
 En ja, wie zou daar nou de hand in hebben gehad...

En als we zulke menselijke emoties
 ook aan Jezus toeschrijven,
 en hem, net als Bach en zijn tekstdichter,
 hartstochtelijke woorden en klanken in de mond leggen,
 dan is dat omdat we van hem verwachten
 wat we het liefst zouden ontvangen –
 liefde zoals wij die als mensen kunnen invoelen en begrijpen.

Als straks – alweer veel te snel –
 het slotkoraal klinkt,
 loopt er vanalles door elkaar.
 Instrumenten, stemmen, thema's,
 een hele koraalmelodie;
 verleden, heden,
 verlangen naar de toekomst;
 menselijke emotie, gelovige vervoering.
 Het is een feestje.

En moet u maar eens opletten:
 wat er ook gebeurt om de sopraan heen,
 toch wordt je aandacht getrokken
 naar de bekende koraalmelodie
 die zij onverstoord blijft zingen.

Zij zingt namens ons allemaal,
 wij mogen ons allemaal met haar vereenzelvigen
 en in gedachten met haar meezingen.

En de bas, in wat hij zingt zit die melodie ook verstopt,
 maar veel kunstiger omspeeld.
 Want hij kent ons door en door,
 en hij tilt ons boven onszelf uit,
 hij kent onze naakte melodie
 en kleedt die met zijn kunstige kleed aan.

Of we dat wonder mogen ervaren

in onze aardse geliefde
of onze hemelse,
of misschien wel allebei?
Hoe dan ook
mogen we ons er van harte door laten meeslepen.

Gebeden

We danken U,
bron van al het goede en schone,
dat de belofte van uw liefde
zo sprankelend en feestelijk mag klinken in ons midden;
dat we middenin een tijd van afstand en vervreemding
het feest van onze verbondenheid mogen vieren
met U en met elkaar.

We danken U voor de kracht van de muziek
die ons boven onszelf uittilt
en op zo'n unieke wijze heel dicht bij U brengt.

Voor hen die die ontmoeting mogelijk maken
bidden wij U,
voor instrumentalisten en zangers,
voor dirigenten, cantores, componisten
en iedereen die zich inzet voor muziek en kunst,
in het bijzonder voor hen
voor wie dit een pijnlijke en zorgelijke tijd is;
dat we nooit een bruiloftsfeest zullen hoeven vieren
zonder muziek.

Voor de helende
en verbindende kracht van uw liefde bidden wij
voor een wereld waarin de vreugde van de verbondenheid,
het feest der herkenning,
het zo vaak afleggen
tegen angst, hebzucht, ijdelheid en onverschilligheid.

Voor begrip en vriendschap tussen allen
die zich aangesproken voelen door de persoon van Jezus;
dat zij een wijde blik mogen hebben,
een hart waarin niet alleen plaats is voor de geliefde
maar voor al wat leeft.

Voor hen die geen liefde kennen;
die verwaarloosd, vergeten zijn;
die uitgebuit en misbruikt worden.
Dat liefde voor niemand een onbereikbare luxe mag blijven,
maar de grondtoon van het bestaan mag zijn.

Voor wie bang is van “ik hou van jou”
en zich pijnlijk bewust is
van de schaduwkant van de liefde:
de zorg, het gemis, de angst van het verliezen.

Voor hen die niet kunnen geloven in een God
die mensen liefheeft,
voor wie het beeld van Jezus als geliefde
volkomen vreemd is,
voor wie zijn opgegroeid in de schaduw
van een wrede, koude God
en hen wiens geloof verkild is
door wat het leven hen heeft aangedaan.

Voor hen die hun liefste hebben verloren
aan ziekte, aan de dood;
voor hen die hun liefsten moeten achterlaten.
Wees hen nabij die U juist nu zo hard nodig hebben,
(...) en allen wiens namen we noemen in de stilte
waarin U ons hoort.

*Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden
die klinken in de Kloosterkerk,
stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71
ten name van Stichting Kloosterkerk.
U steunt ons werk ermee!*